

Hrvatska pjesma

Glasna, jasna od pameti
preko dola, preko gora
hrvatska nam pjesma leti
sve do sinjeg tamo mora;
časak meka,
čas ko grom:
vječna jeka
za naš dom;
Davor oj,
brate moj!
Nek se slože grla bratska:
Živjela Hrvatska!

August Šenoa

HRVATSKI NARODNI I KNJIŽEVNI PREPOROD 1830. – 1848.

Horvatom sloga i zjedinjenje

Još Horvatska ni propala,
Dok mi živimo,
Visoko se bude ztala
Kad ju zbudimo;
Ak' je dugo tvrdo zpala,
Jačja hoće bit,
Ak' je sada vu snu mala,
Če se proztranit.
Hura! Nek' se ori i hrvatski govori.

Ljudevit Gaj

O G L A S Z.

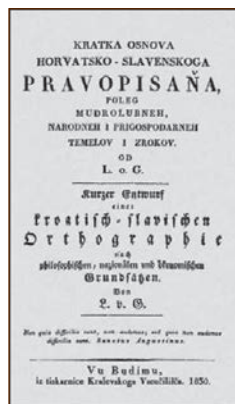
Svezetloj y Prepostuvanoj Gozpodi vszakoga Ztalisha y Reda szlav-noga Naroda Szlavenskoga vu juenich ztrankah, hahoti: Horvatom, Slavonczem, Dalmatinom, Dubrovnicanom, Szerblyem, Krajnczem, Strajerczem, Korushczem, Istrianom, Boshnyakom, ter ostalem Szlo-venzem, vuzem zadnyich Roda nashhega y Jezika Lyubitehlyem y Zavetnikom lepo pozdravlenye!

Z-najvishejšem Dopuschenyem Srv. Cezsarzko - Kraljevskoga Velichanstva
FRANJE I. izhajale budu vu Zagrebu z-pochetkom leta doiduchega 1835 Narodne
na dve posebne strani razdelyeno

NOVINE HORVATZKE

pod nazivom: „*Novice Horvatska, Slavonka y Dalmatinska*.“ — Prva stran, iliti tak zvane „*Novice Horvatske*“ zadržavale budu vse najnoviješe političke dogo-
dyaje, to jest vsakuliko znamenite premenbe vszeh szveta ozrazgov vu občinikom,
vu oszebnom pako vsza oszebnaja pripechenya y naređyenyia domacha, iliti najnoviješe
dogodyaje trojjednoga Kraljevstva Dalmatinskoga, Horvatskoga y Slavonskoga; y
ova stran izide z-razumljivom rastolmashenyem vszeh zstranzeh rechih dvakrat na
tjedan, vszakiput na pol karkuha; — druga pako stran, iliti najviše:

Novine horvatzke

Ljudevit Gaj: Kratka osnova
horvatsko-slavenskoga
pravopisa

ANTUN MIHANOVIĆ

(1796. – 1861.)

Bilješka o piscu

Antun Mihanović hrvatski je pjesnik rođen 1796. u Zagrebu. Aktivno sudjeluje u Hrvatskom narodnom preporodu te 1815. svoja stajališta o važnosti hrvatskoga jezika za narodnu kulturu iznosi u raspravi *Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku*, a za hrvatsku je književnost važno i njegovo otkriće rukopisa Gundulićeva *Osmana*. Objavljuje i pjesme u *Danici* gdje 1835. izlazi i njegova najpoznatija pjesma *Horvatska domovina*. Pjesnik je umro 1861. godine.

Horvatska domovina

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda česna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

Žanju srpi, mašu kose,
Djed se žuri, snope broji,
Škriplju vozi, brašno nose,
Snaša preduć malo doji:

Vedro nebo, vedro čelo,
Blaga prsa, blage noći,
Toplo ljeto, toplo djelo,
Bistre vode, bistre oči:

Vele gore, veli ljudi,
Rujna lica, rujna vina,
Silni gromi, silni udi; –
To je naša domovina!

„Rat je, braćo, rat, junaci,
Pušku hvataj, sablju paši,
Sedlaj konjče, hajd, pješaci,
Slava budi gdi su naši!”

Pase marha, rog se čuje,
Oj, oj, zvenči, oj, u tmine,
K ognju star i mlad šetuje; –
Evo t' naške domovine!

Buči bura, magla projde, –
Puca zora, tmina bježi, –
Tuga mine, radost dojde, –
Zdravo slobost – dušman leži!

Luč iz mraka dalko sija,
Po veseloj livadici,
Pjesme glasno brijeg odbija,
Ljubni poje k tamburici;

Veseli se, tužna mati,
Padoše ti vrli sini,
Ko junaci, ko Hrvati,
Ljaše krvcu domovini.

Kolo vode, živo kolo,
I na brdu i v dolini,
Plešu mlađi sve okolo; –
Mi smo, pobre, v domovini!

Teci, Savo hitra, teci,
Nit ti, Dunaj, silu gubi,
Kud li šumiš, svijetu reci:
Da svog doma Hrvat ljubi,

Magla, što li, Unu skriva?
Ni l' to naših jauk turobni?
Tko li moleć smrt naziva?
Il slobodni, il su robni?

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrastje bura vije,
Dok mu mrtve grob sakrije,
Dok mu živo srce bije!

Stihovi naše lijepe hrvatske himne sigurno su ti poznati. Pred tobom je pjesma čije se dvije prve i dvije zadnje kitice (strofe) pjevaju u najsvečanijim i najuzvišenijim prigodama.

vazda – uvijek, stalno
česna – sretna
veli – veliki
rujan – rumen
vozi – kola
snaša – snaha, nevjesta,
mlada žena

turobni – tamni, tužni, žalosni
paši (od gl. pasati, opasivati) –
stavljati nešto (sablju, mač, pojas)
oko pasa, oko pojasa
gdi – gdje
projde – prođe
mine (od gl. minuti) – prođe, nestane

marha – marva, stoka
(goveda, ovce)
zvenči – zvoni, odzvanja
šetuje – šeće, dolazi, prilazi
luč – baklja, svjetlost, vatra
ljubni – oni koji se vole, dragi

slobost – sloboda
dušman – neprijatelj
ljaše (od gl. lijevati) – prolijevaše krv
Dunaj – Dunav
hrastje – hrašće
pobre – pobratimi, ljudi koji se osjećaju
bliski kao da su rođena braća

D A N I C Z A
Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka.

Techaj I. Dana 14. Szusheza 1035. Br. 10.

Početak je večeras dala
Sivar velikoj srći naša.
Većer i sčlov acari
Nivar maljaka večerit skvari.
Vinevari.

HORVATSKA DOMOVINA.

Lépa naša domovino,
Oj junacka zemljo mila,
Stare slave dzidovino,
Da bi vazda čestna bila!

Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina,
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!

Vedro nebo, vedro čelo,
Blaga persa, blage noći,
Toplo lito, toplo dilo,
Bistre vode, bistre oči:

Vele gore, veli ljudi,
Rujna lica, rujna vina,
Sini gromi, sini udi,
To je naša domovina!

Ženju serpi, mašu kose,
Děd se žuri, anope broji,
Skriplju vozi, brakno nose,
Smakla preduć mšo doji:

Pase marha, rog se žuje,
Oj, oj zvenči, oj, u tmine,
K oguju star i mlad četuje; —
Evo t' naške domovine!

Luč iz mraka dalko sija,
Po veseljo livadici,
Pěsme glasno brěg odbija,
Ljubni poje k tamburici;

Kolo vode, živo kolo,
I na berde, i v dolini,
Plešu mladji sve okolo; —
Mi smo, pohre, v domovini!

Magla, što li, Uuu skriće?
Ni t' to našin junk turobni?
Tko li molćć smert naziva?
I' slobodni, i' su robni?

„Rat je, bratjo, rat junaci,
Pašku hvataj, sablju paši,
Sedlaj konjće, hajd pešjaci,
Slava budi, gđi su naši!“

Buti bura, magla prođe, —
Puca zora, tmina bži, —
Tuga mine, radost dojde, —
Zdravo slobost, — dušman leži!

Veseli se, tužna mati,
Padoše ti verli sinj,
Ko junaci, ko Horvati,
Ljude kervcu domovini!

Teci, Sava hitra, teci
Ni' ti Dunaj silu gubi,
Kud li žumiš, avčtu reci:
Da svog' doma Horvat ljubi,

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrastje bura vije,
Dok mu mervte grob sakrije,
Dok mu živo serće bije!

Mi.....o.

Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka

- ❑ Pjesnik Mihanović veliča ljepotu svoje domovine. Zašto ne kaže lijepa moja domovino, nego odabire izraz lijepa naša domovino? U čemu je, po tvom mišljenju, razlika?
- ❑ Pronađi navode (citate) kojima ćeš potvrditi da pjesnik voli i poznaje: povijest svoga naroda, narodne običaje, svakodnevni život hrvatskoga puka (poslove), domoljubne osjećaje hrvatskog čovjeka, zemljopisne osobine domovine, prirodne pojave.
- ❑ Što je zajedničko ljudima koji dijele i vole istu domovinu: koji osjećaji, koje želje i koje dužnosti? U govoru ti može pomoći stih *Mi smo, pobre, v domovini*.
- ❑ Uz rijeku Unu, u pjesnikovo je vrijeme bila tuđinska vlast. Pronađi kiticu (strofu) u kojoj se spominje ta rijeka i protumači ju s obzirom na tu povijesnu okolnost.
- ❑ Obrati pozornost na riječi koje se ponavljaju u nekim kiticama (strofama). Što misliš koji je tome razlog? Kako one utječu na ritam pjesme?
- ❑ U koju skupinu lirskih pjesama možeš uvrstiti ovu pjesmu?
- ❑ Kojim je stihom pisana himna?
- ❑ Koja je tema i motiv pjesme?
- ❑ Da bi naglasio smisao i sadržaj neke riječi, pjesnik u istom stihu navodi riječ suprotna sadržaja, suprotna značenja. Pronađi takva mjesta u pjesmi.
- ❑ Pronađi u pjesmi primjer za pridjev, epitet i stalni epitet. Objasni razliku između njih.
- ❑ Pronađi u pjesmi primjer za usporedbu, onomatopeju i ponavljanje.
- ❑ Koji se dijelovi pjesme razlikuju od današnjeg oblika himne Republike Hrvatske?

Za one koji žele više

U vrijeme Antuna Mihanovića najčešće se pisalo na latinskom, njemačkom ili kojemu drugom stranom jeziku. Upravo je Mihanović poticao svoje suvremenike da pišu baš na hrvatskom jeziku obrazlažući da je to potrebno zbog ljubavi prema svome narodu i svojoj domovini.

Glazbu za hrvatsku himnu skladao je Josif (Josip) Runjanin 1846. godine. 1861. Vatroslav Lisinski ju je prilagodio muškome zboru. Od 1862. pa sve do danas pjesma se pjeva kao hrvatska himna (Lijepa naša).

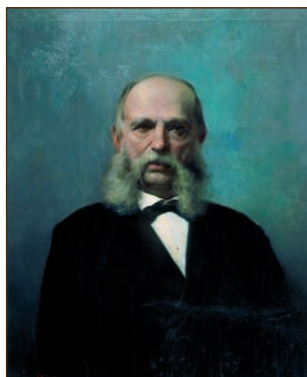
Antun Mihanović

Josif Runjanin

Vatroslav Lisinski

IVAN MAŽURANIĆ

(1814. – 1890.)

Bilješka o piscu

Ivan Mažuranić rođen je 1814. u Novom Vinodolskom. Školovao se u rodnome mjestu i Rijeci. Kao učenik gimnazije piše pjesme na hrvatskome i mađarskom jeziku. Godine 1833. dolazi u Zagreb na studij filozofije. Studij nastavlja u Mađarskoj, u gradu Sambotelu (Szombathely).

Nadopunio je Gundulićeva *Osmana* (14. i 15. pjevanje). Jedan je od najznačajnijih književnika iz vremena hrvatskoga narodnog preporoda i istaknuti političar (prvi ban pučanin). Od njegovih malobrojnih djela najznačajniji je spjev *Smrt Smail-age Čengića*, jedno od najvećih djela cjelokupne hrvatske književnosti, pokrenut idejom nacionalnog oslobođenja od Turaka, napisan narodnim jezikom. Umro je 1890. u Zagrebu.

Smrt Smail-age Čengića Agovanje (ulomak)

Sluge zove Smail-aga
usred Stoca, kule svoje,
a u zemlji Hercegovoj:
„Ajte amo, sluge moje,
Brđane mi izvedite
štono sam ih zarobio robljem
na Morači, vodi hladnoj.
Još Duraka starca k tome
što me, rđa, svjetovaše
da ih pustim domu svome,

jer su, reče, Vlašad ljuta:
oni će mi odmazditi
mojom glavom vlaške glave.
Ko da strepi mrki vuče
s planinskoga gladna miša!”

Hitre sluge poslušашe,
izvedošе tamničare:
na nogah im teške negve,
a na rukah lisičine.
Kad ih vidje silan aga,
on namaknu gojne vole
i dželate, ljute rise,
ter ih turskijem darivao darom:
svakom momku oštar kolac daje,
kome kolac, kome li konopac,
kome britku palu namjenjuje:
Ajte, krsti, dijeliti dare
štono sam vi, Turčin, priprazio,
vam i vašijem Brdom kamenijem;
vi bo kako, sva će Brda tako.

Turčin reče, al mrijeti
za Kristovu vjeru svetu
teško nije tko se za nju bije.
Krcnu kolac nekoliko puta,
zviznu pala nekoliko puta,
zadrhtaše ta vješala tanka,
al ne pisnu Crnogorčad mlada,
niti pisnu niti zubi škrinu;
poljana se napuni tjelesa:
niti pisnu niti zubi škrinu;
već tko zovnu Boga velikoga,
tko lijepo ime Isusovo,

ter se lasno rastadoše s suncem
zatočnici mrijet naviknuti.

Rijekom krvca poljem teče,
Turad bulji skrstiv ruke.
Tko je mlađi rado gleda
na lipovu krstu muke;
a tko starij' muke iste
sam na sebi s vlaške ruke
već unaprijed od stra' ćuti.
Ljutit aga mrko gleda
gdje se silom divit mora
silan arslan gorskom mišu.

Tko si junak osvetit se ne mo'š
na junaku dotle dok ne preda.
Smaknu Ture toliko junaka,
posmica ih, srca ne iskali
što bez straha svi su pred njim pali.
Boj se onog tko je vik'o
bez golema mrijet jada!

Kula Smail-age Čengića

kula – utvrda, tvrđava
Brđani – ljudi koji žive u brdima,
potlačen narod
rđa – loše
svjetovaše – savjetovao
Vlasi – naziv za tuđe narode
za Turke su Vlasi kršćani
odmazditi – osvetiti
negve – okovi, lanci

dželat – krvnik
pala – sablja
krsti – kršćani
lasno – lako
zatočnici – ljudi bez slobode
krst – križ
ćuti – osjeća
arslan – lav
posmica – poubija

RAZGOVOR O PJESMI

- ❑ Mažuranićevo remek djelo *Smrt Smail-age Čengića* sastoji se od pet pjevanja: *Agovanje*, *Noćnik*, *Četa*, *Harač* i *Kob*, što na neki način odgovara strukturi klasične dramske kompozicije: uvod, zaplet, vrhunac i rasplet, odnosno epilog. Za osnovicu djela Mažuranić je uzeo stvarni, ali epizodni povijesni događaj i ličnost dajući im svoje pjesničko značenje. Od epizodnog učinio je glavni povijesni događaj u kojemu je lokalnu pobunu potlačenih pretvorio u opću pobunu cijeloga naroda. Sve je to sveo na sukob tiranstva i slobode, Turaka i njihovih potlačenika, islama kao ratoborne religije i kršćanstva kao višestoljetne žrtve. I od stvarnoga, čak manje okrutnog age od nekih drugih, stvorio je najokrutnijeg silnika – Smail-agu, kojemu priznaje junaštvo, ali mu poriče ljudskost.
- ❑ Izražajno, naglas, pročitaj ove stihove. Koje sve osjećaje oni pobuđuju?
- ❑ Utvrdi kompoziciju tog ulomka tako što ćeš formulirati naslove događaja (zbivanja) njihovim slijedom.
- ❑ Gdje se događa radnja? Koja je to *Zemlja Hercegova*? Gdje se nalaze Brda i rijeka Morača? Tko vlada u tim krajevima u vrijeme kad se zbio događaj?

- ❑ Tko je Smail-aga? Koje riječi osobito ističu njegov vanjski izgled, a koje govore o njegovu duševnom stanju? Kojim je izrazima najbolje istaknuto dostojanstvo i hrabrost Crnogoraca? Koja je simbolika sadržana u liku Smail-age, a što simbolizira Crnogorac?
- ❑ Zašto Smail-aga naređuje da se ubiju Crnogorci i starac Durak? U čemu se osobito očituje njegova okrutnost? Objasni njegovu ironiju, ruganje u stihovima *Ajte, krsti, dijelite dare / štono sam vi, Turčin, pripravo*.
- ❑ Mažuranićev jezik je epski sažet jer iznosi samo bitne detalje likova i situacija. Objasni sažetost ovih mjesta: opis zatočenika pri izlasku iz tamnice, opis dželata, izvršavanje smrtne kazne. Koje opise zamjenjuju ti izrazi i stihovi? Objasni ulogu epiteta u tekstu.
- ❑ Pronađi ponavljanja u stihu i ponavljanja stihova. Što njima pjesnik postiže?
- ❑ Objasni sliku u stihovima *Ljutit aga mrko gleda / gdje se silom divit mora / silan arslan gorskom mišu*. Koja su pjesnička sredstva tu upotrijebljena?
- ❑ Koja je ideja tog teksta? U čemu je njeno općeljudsko značenje?
- ❑ Objasni zašto Mažuranićev tekst pripada epskoj poeziji prema: radnji, likovima, jeziku. Kojom je vrstom stihova napisan tekst?
- ❑ U nekim stihovima Mažuranićev jezik ima snagu mudrih izreka ili poslovice, npr. *Boj se onog tko je vik'o / bez golema mrijet jada*. Pronađi ostale takve stihove.

❑ NOVI POJAM

Epsko djelo pisano stihovima, kojemu je poznat autor i u kojemu se govori o povijesnim događajima značajnima za život cijelog naroda, ili o nekoj sličnoj temi, zove se **umjetnički ep** (spjev). Ep se sastoji od manjih dijelova sa zaokruženom radnjom koji se nazivaju pjevanjima.

Za one koji žele više

Godine 1840. poginuo je Smail-aga Čengiđ. O tom događaju pisale su tadašnje novine. I Mažuranića se dojmio taj događaj. Nekoliko godina kasnije, 1845. godine, objavio je ep u kojemu je izrazio svoj umjetnički doživljaj tog događaja.

Smail-aga Čengiđ

PETAR PRERADOVIĆ

(1818. – 1872.)

Bilješka o piscu

Petar Preradović, rođen je 1818. u Grabrovnici pokraj Bjelovara. Školovao se u Vojničkom zavodu u Bjelovaru i Bečkom Novom Mjestu u Austriji. Nakon završetka vojne akademije odlazi u vojnu službu u Milano, a zatim u Zadar, gdje je tiskao prvu pjesmu na hrvatskom jeziku *Zora puca* i prvu pjesničku zbirku *Prvenci* (1846.). Bio je istaknuti hrvatski rodoljub, a isticao se među hrvatskim preporoditeljima u prvoj polovici 19. stoljeća. Pisao je rodoljubne, refleksivne (misaone) i intimne lirske pjesme. Najpoznatije su mu zbirke *Prvenci*, *Nove pjesme* te izbori u *Pjesničkim djelima* i knjizi *Pozdrav domovini*. Preradovićevo rodoljublje jednako se temelji na osjećaju pripadnosti svome narodu kao i na osjećaju slavenstva u cjelini. S posebnom toplinom pjevao je o narodnom jeziku kao najvećoj vrijednosti nacionalnog osjećaja. Često je mijenjao mjesta službovanja. Umro je 1872. u Fahrafeldu kao austrijski general.

Zora puca

(Uoči mladog ljeta 1844. za prvi list *Zore Dalmatinske*)

Polnoć prođe – što me budi
U to doba iz sna moga?
Žice same zaigrale
Na guslama djeda moga,
Zaigrale iz tihana:
Zora puca, bit će dana!